

A hazai felsőfokú képzésekbe belépők és a hallgatók nemzetközi összehasonlításban

Kasza Georgina

■ Az alábbi összeállítás nemzetközi összehasonlításban elemzi a hallgatói létszámadatokat, a felsőoktatásba belépők demográfiai összetételének néhány elemét, illetve a nemzetközi hallgatói mobilitás elmúlt években végbement változásait.¹ ■

A hazai szakpolitikai, illetve szakértői vitákban főként a felsőoktatás strukturális átalakítása kapcsán fogalmazódnak meg a nemzetközi tendenciákat is figyelembe vevő szempontok. Emellett a különböző mutatókat, például a hallgatói létszámadatokat, a képzési területek, szakok jelentkezési adatait tekintve az érvek sokszor feltételezéseken, „mitoszokon” alapulnak, és ritkán tartalmaznak nemzetközi kitekintést. Ez komoly hiányossága a vitáknak. Bár az eltérő hagyományokkal rendelkező nemzeti felsőoktatási rendszerek, illetve az egyes országok eltérő fogalomkészlete, illetve adatgyűjtési és feldolgozási módja miatt gyakran éri kritika a nemzetközi összehasonlításokat. Ha részletesebben megvizsgáljuk a fontosabb adatokat, egyértelműen megállapítható, hogy a hazai felsőoktatást jellemző folyamatok több szempont szerint is jól illeszkednek az európai tendenciák fő irányába. Ezt bizonyítják az *1. táblázat* adatai is.

A felsőoktatás expanziója évtizedek óta megfigyelhető, általános jelenség Nyugat-Európa egyes országaiban. A 2003/2004. évben az Unió országaiban az oktatásban részt vevők már körülbelül 15-16%-a felsőfokú intézményben tanult, ami a felsőoktatás nemzeti oktatási rendszereken belüli megerősödését jelezte. 2008-ban pedig az OECD-tagországokban a 25 és 64 év közötti korosztály 28%-a már rendelkezett felsőfokú végzettséggel, míg ez az arány 1997-ben

¹ Ez az összeállítás a 2010 májusában kiadott *Felsőoktatási jelentkezések 2010. Továbbtanulási tendenciákat meghatározó tényezők* című kiadvány megjelenéséhez kapcsolódó elemző munka eredményeire épít. A kiadvány letölthető: http://www.felvi.hu/felsooktatasi Muhely/periodika/2010/jtk_kulonszam

1. táblázat. Hallgatói létszámadatok nemzetközi összehasonlításban (1999–2008, ezer fő)

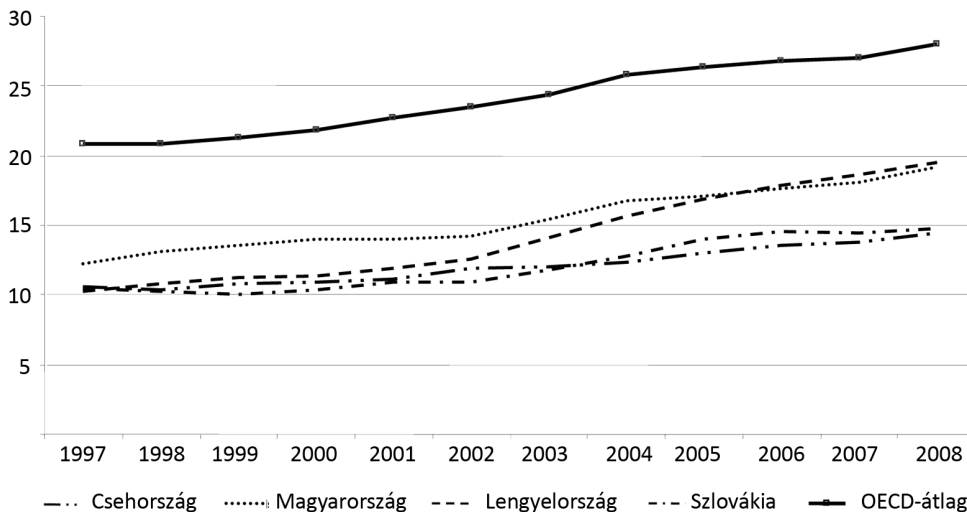
	2008	2007	2006	2005	2004	2003	2002	2001	2000	1999
EU27	19 040,2	18 884,2	18 782,5	18 530,2	18 232,9	17 761,8	17 139,3	16 517,3	15 920,8	15 569,5
Ausztria	284,8	261	253,1	244,4	238,5	229,8	223,7	264,7	261,2	252,9
Belgium	401,7	393,7	394,4	389,5	386,1	374,7	367	359,3	355,7	351,8
Bulgária	264,5	258,7	243,5	237,9	228,5	230,5	228,4	247	261,3	270,1
Ciprus	25,7	22,2	20,6	20,1	20,8	18,3	13,9	11,9	10,4	10,8
Csehország	392,5	362,6	337,4	336,3	318,9	287	284,5	260	253,7	231,2
Dánia	230,7	232,2	228,9	232,3	217,1	201,7	195,3	190,8	189,2	190
Egyesült Királyság	2 329,5	2 362,8	2 336,1	2 287,5	2 247,4	2 287,8	2 240,7	2 067,3	2 024,1	2 081
Észtország	68,2	68,8	68,3	67,8	65,7	63,6	60,6	57,8	53,6	48,7
Finnország	309,6	309,2	309	306	299,9	291,7	283,8	279,6	270,2	262,9
Franciaország	2 164,5	2 179,5	2 201,2	2 187,4	2 160,3	2 119,1	2 029,2	2 031,7	2 015,3	2 012,2
Görögország	637,6	602,9	653	646,6	597	561,5	529,2	478,2	422,3	387,9
Hollandia	602,3	590,1	579,6	565	543,4	526,8	516,8	504	487,6	469,9
Írország	178,5	190,3	186	186,6	188,3	181,6	176,3	166,6	160,6	151,1
Lengyelország	2 166	2 146,9	2 145,7	2 118,1	2 044,3	1983,4	1 906,3	1 775	1 579,6	1 399,1
Lettország	127,8	129,5	131,1	130,7	127,7	118,9	110,5	102,8	91,2	82
Litvánia	204,8	199,9	198,9	195,4	182,7	167,6	148,8	135,9	121,9	107,4
Luxemburg	3	n. a.	2,7	n. a.	n. a.	3,1	3	2,5	2,4	2,7
Magyarország	413,7	431,6	438,7	436	422,2	390,5	354,4	330,5	307,1	279,4
Málta	9,5	9,8	8,9	9,4	7,9	8,9	7,3	7,4	6,3	5,8
Németország	2 245,1	2 278,9	2 289,5	2 268,7	2 330,5	2 242,4	2 159,7	2 083,9	2 054,8	2 087
Olaszország	2 013,9	2 033,6	2 029	2 015	1 986,5	1 913,4	1 854,2	1 812,3	1 770	1 797,2
Portugália	376,9	366,7	367,3	380,9	395,1	400,8	396,6	387,7	373,7	356,8
Románia	1 056,6	928,2	835	738,8	685,7	643,9	582,2	533,2	452,6	407,7
Spanyolország	1 781	1 777,5	1 789,3	1 809,4	1 839,9	1 840,6	1 832,8	1 833,5	1 829	1 786,8
Svédország	406,9	413,7	422,6	426,7	429,6	414,7	382,9	358	346,9	335,1
Szlovákia	229,5	218	197,9	181,4	164,7	158,1	152,2	143,9	135,9	122,9
Szlovénia	115,4	115,9	114,8	112,2	104,4	101,5	99,2	91,5	83,8	79,1

Forrás: Eurostat

21% volt (1. ábra). A hazai adatok az OECD-átlagtól elmaradnak. A hazai felsőfokú végzettséggel rendelkezők arányának növekedése inkább néhány környező közép-európai ország tendenciáival mutat hasonlóságot. Hazánkban (19%) a felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya 4–5%-kal magasabb, mint Csehországban és Szlovákiában (14–15%), de például Magyarországon valamivel alacsonyabb az arányuk és a növekedés is kisebb, mint Lengyelországban (20%).

1999 és 2008 között a felsőoktatási expanzió az Unióban tovább folytatódott: a felsőoktatásban tanulók száma közel másfélszeresére növekedett (1. táblázat). Kevés olyan ország van (például Spanyolország és Bulgária), ahol az adott, hosszabb távú időszakban kismértékben ugyan, de csökkent a diákok száma. A 20. század második felétől megfigyelhető expanziós folyamat a kelet-közép-európai térségben csak az elmúlt évtizedekben erősödött fel. Ezt jelzi, hogy például Romániában az 1999 és 2008 közötti évtizedben két és félszeresére, Litvániában kétszeresére, Lengyelországban pedig egymillió fövel nőtt a hallgatók száma. Fontos ugyan megjegyezni, hogy néhány országban már a hallgatólétszám csökkenéséről árulkodnak a 2005–2006 utáni adatok. A létszámadatokból is látható, hogy hazánkban a vizsgált időszakban a növekedés üteme közép-európai összehasonlításban nem tekinthető kiugróan nagyoknak. Sőt a kétezres évek második felében a felsőoktatási expanzió Magyarországon megrekedt, a 2007 és 2008 közötti hazai adatok pedig már a hallgatói létszám csökkenését mutatják.

1. ábra. A felsőfokú végzettséggel rendelkezők arányának alakulása a 25 és 64 év közötti korosztályon belül, 1997–2008

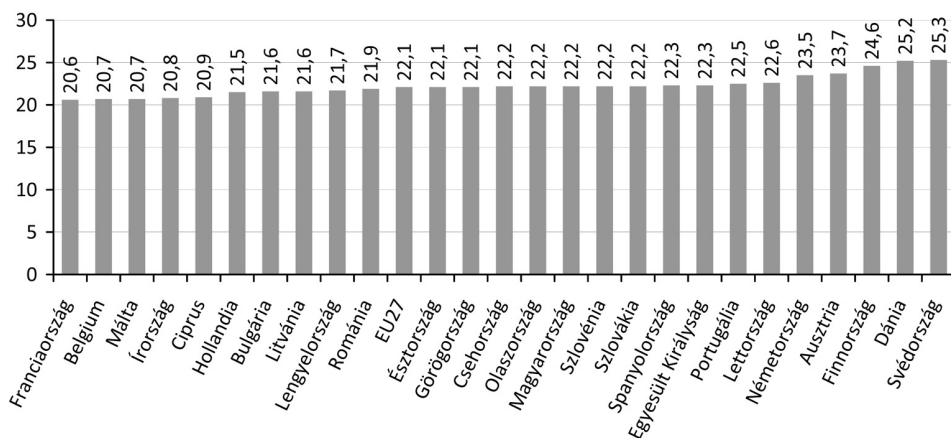

Forrás: OECD EAG 2010

A felsőoktatás a legtöbb uniós országban még mindig a fiatal korosztályra alapoz. A felsőfokú képzésben részt vevők átlagos életkora az uniós országokban 2006-ban és 2008-ban 22,1 év volt. Magyarországon 2006-ban az átlagos életkor a 22,6 év, míg 2008-ban ennél alacsonyabb,

22,2 év. Az életkor átlaga magasabb Németországban, Ausztriában, Dániában, Svédországban és Finnországban – ezen országokban a felsőfokon tanulók átlagos életkora 23–25 év körül van.

2. ábra. A hallgatók átlagos életkora, 2008

Forrás: Eurostat

Egyre gyakoribbak azon oktatáspolitikai lépések, amelyek egy-egy meghatározott szakterületen való képzés népszerűsítésére törekednek. Az elmúlt évtizedben ilyen cél például a műszaki és természettudományos képzésben végzettség számának növelése. Az alábbi táblázat a hallgatók szakterületenkénti eloszlását mutatja a felsőoktatásban. Az uniós országokban (EU27) kiemelkedően magas a társadalomtudományi, az üzleti és a jogi területen tanulók aránya (32,6%). Több közép-kelet-európai ország átlag feletti százalékot mutat ezen a területen: ilyen például Lettország (54,2%), Litvánia (41,8%), Észtország (39%) és Magyarország (41,6%). A műszaki, gyártási és építési szakterületen átlagosan a hallgatók 13,9%-a tanul. Az uniós országok változatos képet mutatnak, hiszen míg Cipruson ez az arány 6,1, addig Finnországban 25,9%. Magyarországon a diákok 12,4%-a képi magát ezen a szakterületen. Népszerűnek számít az uniós országokban a bölcsészettudomány és a művészetek szakterülete is. Az Unió átlaga 12,6%, a legmagasabb arányban Franciaországban, a legkisebb százalékban pedig Lettországban és Litvániában tanulnak ezen a területen. Magyarországon a hallgatók 8%-a tanul e szakterületen. Az egészségtudományi és szociális képzést tekintve, bár uniós szinten népszerű területnek számít, az egyes országok adatait megnézve már változatosabb képet kapunk. Míg Dániában a hallgatók 22,2%-a, addig Luxemburgban csak 0,4, Magyarországon pedig 8,2%-uk tanul ezen a szakterületen. Az elmúlt évtizedek törekvései ellenére a természettudomány, matematika és informatika szakterület az ötödik legnépszerűbbnek számít. Néhány ország azonban, mint például Németország, Görögország és az Egyesült Királyság, jóval az átlag felett teljesít. Valamennyi országban a szolgáltatások és az agrár szakterületen tanulnak a legkisebb arányban: míg az előbbin a hallgatók 3,5%-a, addig az utóbbin a diákok 1,8%-a tanul. Hazánkban ugyanakkor a szolgáltatások szakterületen az uniós átlagnál jóval nagyobb arányban, a hallgatók 8,3%-a tanul.

2. táblázat. A felsőoktatásban részt vevők megoszlása képzési területenként, 2006

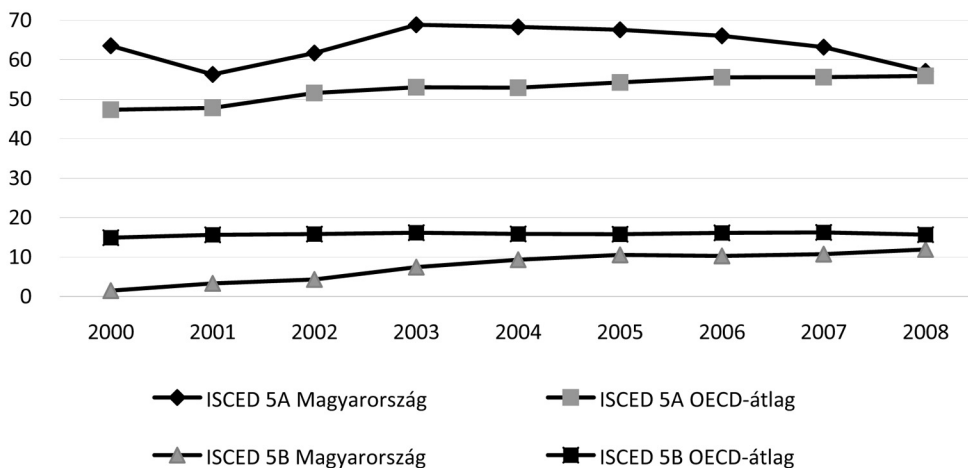
	A felsőoktatásban tanulók száma összesen (fő, 1 000) Amelyből a következő területen tanul a hallgatók alábbi százaléka							
	Összesen	Bölcsészettudomány és művészetek	Társadalomtudomány, üzlet és jog	Természettudomány, matematika és informatika	Műszaki, gyártás és építés	Agrár és állatorvosi	Egészségtudomány és szociális terület	Szolgáltatások
EU27	18 783	12,6	32,6	10,1	13,9	1,8	12,3	3,5
Belgium	394	10,5	27,5	6,9	10,6	2,5	22,1	1,5
Bulgária	244	7,9	42,5	5,0	21,0	2,5	6,4	7,6
Csehország	337	8,5	27,6	8,5	14,4	3,7	12,1	5,3
Dánia	229	15,0	29,5	8,0	10,1	1,5	22,2	2,3
Németország	2 290	15,6	27,4	15,2	15,7	1,4	14,7	2,5
Észtország	68	11,6	39,0	10,0	12,3	2,5	8,5	8,5
Írország	186	15,7	23,1	11,6	10,4	1,2	12,8	4,5
Görögország	653	11,6	31,9	15,7	16,5	5,9	6,9	5,0
Spanyolország	1 789	10,4	31,9	11,4	17,8	3,4	9,9	5,6
Franciaország	2 201	16,5	34,5	12,3	11,5	1,0	14,2	3,5
Olaszország	2 029	15,5	36,5	7,9	15,6	2,3	12,5	2,6
Ciprus	21	8,5	47,4	12,7	6,1	0,1	6,6	9,2
Lettország	131	7,0	54,2	5,2	10,0	1,2	5,2	4,9
Litvánia	199	7,0	41,8	6,1	18,0	2,3	9,2	3,4
Luxemburg	3	8,2	45,2	8,4	15,0	0,0	0,4	0,0
Magyarország	439	8,0	41,6	5,2	12,4	2,9	8,2	8,3
Málta	9	14,0	37,4	8,4	7,6	0,2	20,3	2,2
Hollandia	580	8,4	38,0	6,7	8,3	1,2	16,4	5,9
Ausztria	253	14,9	35,0	12,4	11,8	1,6	9,4	2,1
Lengyelország	2 146	9,2	40,9	9,7	12,6	2,2	5,7	5,4
Portugália	367	8,6	31,5	7,3	21,9	1,9	16,0	5,6
Románia	835	10,5	50,0	4,7	18,2	2,9	5,7	3,0
Szlovénia	115	7,5	43,5	5,4	15,6	3,1	7,4	8,7
Szlovákia	198	6,0	28,3	9,0	16,4	2,8	15,2	5,8
Finnország	309	14,5	22,5	11,4	25,9	2,2	13,3	4,8
Svédország	423	12,6	26,2	9,7	16,3	0,9	17,2	1,8
Egyesült Királyság	2 336	17,0	27,0	13,7	8,2	0,9	18,8	0,7

Forrás: Eurostat

Belépés a felsőoktatásba

1995 és 2008 között a felsőfokú képzésekbe való belépési arány szinte valamennyi OECD-tagországban megnövekedett. Általános tendencia, hogy a vizsgált időszakban a felső középfokú oktatásban végzettek nagy része továbbtanult: többségük a négy- vagy ötéves, elméleti jellegű, magasabb szintű programokba való belépést biztosító, úgynevezett ISCED 5A típusú képzésben vett részt, és ennél jóval alacsonyabb a gyakorlatorientált, rövidebb idejű, úgynevezett ISCED 5B típusú képzésben tanulók aránya. Azokban az országokban, ahol a belépési arány magasabb, mint a felső középfokon végzettek aránya, ott az oda tanulni érkező külföldi diákok nagyobb arányával kell számolni. A 3. ábra mutatja az ISCED 5A típusú képzési programokba belépés arányát. A belépési arány az újonnan belépők adott korosztályhoz viszonyított arányára vonatkozik.

3. ábra. Az ISCED 5A és 5B típusú képzési programokba való belépési arány 2000 és 2008 között, Magyarország és az OECD-átlag

Forrás: OECD EAG 2010

1995 és 2008 között az OECD-tagországokban átlagosan közel 20%-kal növekedett ez az arány: 2008-ban a belépési arány átlagosan 56% volt. A vizsgált időszakban az átlagosnál nagyobb mértékben nőtt a belépési arány Ausztráliában, Szlovákiában, Koreában és Csehországban. Magyarországon 2008-ban az ISCED 5A képzésbe való belépési arány 57% volt, ami az OECD-átlagnál egy százalékkal magasabb. Az elmúlt évek tendenciáit vizsgálva látható, hogy hazánkban a belépési arány 2000-től 2002-ig növekedett, majd 2003 és 2005 között nagyjából változatlan maradt (68–69%), 2006 és 2008 között pedig csökkent. Az ISCED 5A képzésekbe való csökkenő belépési arány mellett, a gyakorlatorientált, rövidebb idejű, úgynevezett ISCED 5B képzések esetében 2000 és 2008 között a belépési arány fokozatosan nőtt, közelítve evvel az OECD-átlaghoz. Látható tehát, hogy hazánkban a belépési arány növekedése az ISCED 5A képzési formában megállt, sőt a nemzetközi tendenciákkal ellentétben a vizsgált időszakban csökkenni kezdett. Az

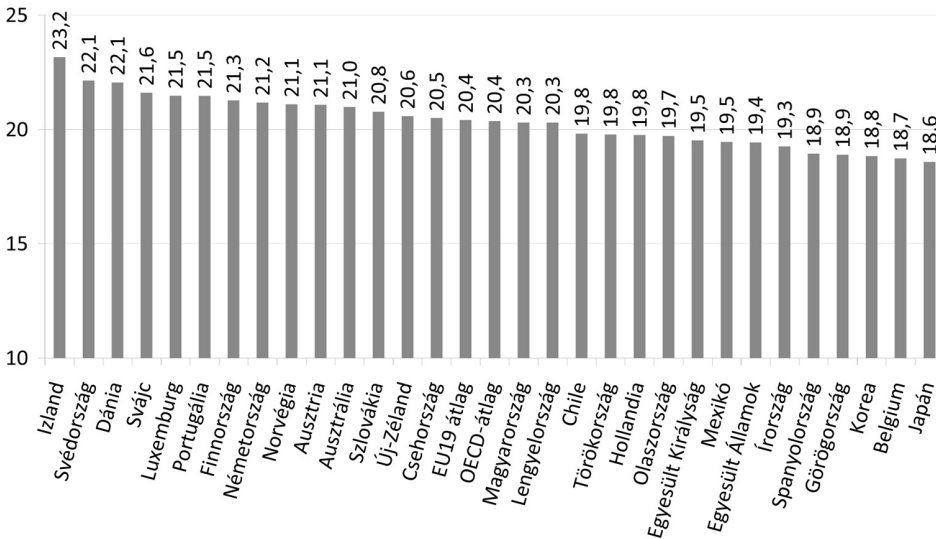
ISCED 5B típusú képzések esetében a növekedés csak kismértékben folytatódott, nem ellensúlyozva az ISCED 5A képzésekbe való belépési arány csökkenését.

A belépők életkoráról

Az ISCED 5A típusú képzési programokba újonnan belépők átlagos életkora országonként változatos képet mutat. Az OECD-tagországokban az ISCED 5A képzésekbe átlagosan 20,4 évesen lépnek be a diákok, az újonnan belépők 80%-a 19,4 év alatti, 20%-uk pedig 25,4 év feletti. Ez nagyon hasonló az EU19 országainak átlagaihoz: ezekben az országokban az átlagéletkor 20,4 év, 80%-uk 19,2 év alatti, 20%-uk pedig 25 év feletti. 2008-ban az átlagosnál fiatalabbak léptek e képzési programba Ausztráliában, Belgiumban, Chilében, Görögországban, Koreában, Japánban, Írországban, Új-Zélandon, Mexikóban, Hollandiában, Portugáliában, Spanyolországban, Törökországban, az Egyesült Királyságban és az Egyesült Államokban. Míg 2008-ban az átlagnál idősebbek az újonnan belépők Ausztráliában, Görögországban, Izlandon, Új-Zélandon, Norvégiában, Portugáliában, Szlovákiában és Svédországban: 20%-uk legalább 27 éves volt.

Magyarországon – az OECD-átlaghoz közelítve – az újonnan belépők átlagéletkora 20,4, 80%-uk pedig 19,2 év alatti, míg 20%-uk – elmaradva az OECD-átlagtól – 24,8 év feletti volt.

4. ábra. Az ISCED 5A képzési programokba belépők átlagos életkora (év), 2008

Forrás: OECD EAG 2010

A belépők nemek szerint

Az ISCED 5A képzési programba újonnan belépők nemek szerinti eloszlása országonként eltérő képet mutat. Az OECD-tagországok adatai évek óta a nők magasabb továbbtanulási arányát mutatják: 2008-ban a nők belépési aránya átlagosan 63%, míg a férfiaké 50% volt. Hasonló százalékokat mutat az EU19 országának átlaga is: a belépési arány a nők esetében 62, míg a férfiak esetében 48% volt. Az alábbi országok esetében a nők és a férfiak továbbtanulási mutatói is az OECD-átlag felett vannak: Ausztrália, Finnország, Izland, Korea, Hollandia, Új-Zéland, Norvégia, Lengyelország, Portugália, Szlovákia és az Egyesült Államok. Mindkét nem esetében az *OECD-átlag közeli (maximum 2%-kal eltér) adatokkal bíró országok között van Magyarország* mellett az Egyesült Királyság és Csehország. A nők és a férfiak esetében is az OECD-átlagnál alacsonyabb belépési arányokat mutat Ausztria, Belgium, Chile, Németország, Görögország, Írország, Luxemburg, Mexikó, Spanyolország, Svájc és Törökország.

Külföldi hallgatók a felsőoktatásban

A hallgatói mobilitás évek óta kiemelt helyen szerepel a felsőoktatásról szóló szakmai párbeszédben. A euridyce.org és az Eurostat honlapján található, a hallgatói mobilitásra vonatkozó adatok több szempont szerint közelítik meg ezt a témát. Nemcsak arra vonatkozóan találhatunk információkat, hogy mely uniós országok a legnépszerűbbek, hanem arra is, hogy mely uniós vagy Unión túli országokból érkeznek a legtöbben. Az adatok azonban lassan frissülnek, jelenleg csak 2006-ig érhetőek el. A 3. táblázat a külföldi, a világ valamennyi országából érkező hallgatók arányát mutatja az összes, felsőoktatásba beiratkozott, hallgató számához viszonyítva. 2006-ban az Unió országaiban átlagosan a diákok 7,5%-a érkezett külföldről: 2000 és 2006 között ez a százalék csak nagyon kis mértékben növekedett. A legnépszerűbbek az angol, a francia és a német nyelvű országok felsőoktatási intézményei voltak. 2006-ban az Egyesült Királyságban a külföldi hallgatók aránya 18%, Ausztriában, Franciaországban, Belgiumban, illetve Németországban és Svédországban ez a százalék 13–15 körül mozgott. 2000 és 2006 között nagyobb arányban emelkedett a külföldi hallgatók aránya a már említett Franciaország, Svédország, valamint Hollandia felsőoktatási intézményeiben. Magyarországra 2006-ban a hallgatók 3,5%-a érkezett a határon túlról. *Bár a hazai arány az uniós országok átlagától jóval elmarad, de a kelet-közép-európai térség országait figyelembe véve csak Csehországban magasabb ez az arány.* Ott a hallgatók 7%-a, míg Észtországban a diákok 3%-a, illetve Romániában és Szlovákiában nagyjából 1-1%-uk külföldi.

3. táblázat. Külföldi hallgatók aránya a felsőoktatásban, 2000–2006 (ISCED 5A-6)

	2000	2004	2006
EU27	5,3	6,6	7,5
Egyesült Királyság	13,4	15,6	18,3
Ausztria	11,6	14,1	15,6
Franciaország	8,2	12,8	14,6
Belgium	12,1	13,6	14,3
Németország	10	12,4	12,8
Svédország	7,5	8,6	12,8
Dánia	7,9	7,7	9
Ciprus	7,3	7	7,8
Málta	5,6	6,3	7,7
Csehország	2,5	5,1	7
Hollandia	2,9	3,9	6,5
Portugália	3	4,1	4,6
Bulgária	3,2	3,7	3,9
Görögország	n. a.	2,6	3,6
Magyarország	n. a.	3,2	3,5
Észtország	1,8	1,9	3,2
Finnország	2,1	2,6	2,9
Spanyolország	1,5	2,2	2,7
Olaszország	1,4	2	2,4
Szlovénia	1	1,3	1,6
Románia	3	1,6	1,5
Lettország	7	1,1	1,2
Szlovákia	1,2	1	0,9
Litvánia	0,6	0,5	0,8
Lengyelország	0,4	0,4	0,5
Írország	n. a.	n. a.	n. a.
Luxemburg	n. a.	n. a.	n. a.

Forrás: Eurostat (http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=educ_bo_ac_ent2&lang=en)
n.a.: nincs adat

Hivatkozások

Education at a Glance 2010. OECD Indicators. OECD, 2010, Paris.

Education at a Glance 2009. OECD Indicators. OECD, 2009, Paris.

Eurostat-adatbázis: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home/>

OECD-adatbázis:

http://www.oecd.org/document/54/0,3746,en_2649_37455_38082166_1_1_1_37455,00.html

Varrónők